

ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Мулик К. О.

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання
Державний заклад «Південноукраїнський національний університет
імені К. Д. Ушинського»*

вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-6403-3360

m.katrin81@gmail.com

Ключові слова: *інтегроване навчання, професійно спрямована англійської мова, соціальний працівник, вища освіта.*

У статті проаналізовано проблему інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. Автором визначено актуальність та особливості особистісно-діяльнісного підходу до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників.

Проаналізовано наукові публікації та погляди вчених щодо визначення термінів «особистість», «діяльність»; подано їх тлумачення за словниковими психолого-педагогічними джерелами. Розкрито розуміння особистісного підходу представниками напряму гуманістичної психології та сформульовано основні принципи особистісно-орієнтованої педагогіки.

Розглянуто специфіку діяльнісного підходу, котрий реалізується за моделлю іншомовної комунікації, відповідно до якої освітній процес максимально наближено до реального спілкування; окреслено принципи відмінності діяльнісного підходу від усіх інших. Визначено сутність та особливість діяльнісного підходу до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, який забезпечує повне охоплення всіх аспектів оволодіння іноземною мовою в комплексі.

Проаналізовано особистісно-діялісну концепцію навчання; реалізацію технології особистісно-діялісного підходу в практичному застосуванні дидактичних принципів; специфіку особистісно-діялісного підходу до навчання англійської мови з позицій студента, який передбачає єдність зовнішніх і внутрішніх мотивів. Подано визначення особистісно-діялісного підходу до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, який розуміється як цілісна психолінгвістична концепція організації освітньої діяльності, заснована на лінгвопсихологічних і психолого-педагогічних закономірностях, що реалізуються з позиції сучасних наукових знань та гуманістичного принципу освітнього співробітництва викладача і студента, для розвитку гармонійної, соціально активної, професійно компетентної особистості.

**PERSONAL-ACTIVE APPROACH TO INTEGRATED TEACHING
PROFESSIONALLY-ORIENTED ENGLISH OF FUTURE SOCIAL WORKERS
IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

Mulik K. O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Western and Oriental Languages
and Methods of their Teaching
State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky"*

*Staroportofrankivska str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6403-3360
m.katrin81@gmail.com*

Key words: *integrated teaching,
professionally-oriented English,
social worker, higher education.*

The article analyzes the problem of integrated teaching of professionally-oriented English of future social workers in higher education institutions. The author identifies the relevance and features of personal-activity approach to integrated learning of professionally-oriented English of future social workers. The study analyzes the scientific publications and views of scientists on the definition of the terms "personality", "activity"; their interpretation according to dictionary psychological and pedagogical sources is given. The understanding of the personal approach of the representatives of the field of humanistic psychology is revealed and the basic principles of personality-oriented pedagogy are formulated.

The article considers the specifics of the activity approach, which is implemented according to the model of foreign language communication, according to which the educational process is as close as possible to real communication; the fundamental differences of the activity approach from all others are outlined; the basic principles of the activity approach are given. The essence and the peculiarity of the activity approach to the integrated teaching of professionally-oriented English of future social workers in the process of professional training is determined, which provides full coverage of all aspects of mastering a foreign language in the complex.

The publication analyzes the personal and activity concept of education; implementation of the technology of personal-activity approach in the practical application of didactic principles; the specifics of personal-activity approach to learning from the standpoint of the student, which involves the unity of external and internal motives. The definition of personal-activity approach to integrated teaching of professionally-oriented English of future social workers in the process of professional training, which is understood as a holistic psycholinguistic concept of educational activities, based on linguistic-psychological and psychological-pedagogical laws implemented from the standpoint of modern scientific knowledge. the principle of educational cooperation between teacher and student, for the development of harmonious, socially active, professionally competent personality.

Актуальність проблеми навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників зумовила потребу визначення методологічних засад означеного дослідження, а саме підходів. Одним із методологічних підходів до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних

працівників у процесі фахової підготовки було вибрано особистісно-діяльнісний підхід, у якому виокремлено два взаємозумовлених складники – особистісний і діяльнісний.

Засновником особистісного підходу у педагогіці був К. Ушинський. Йому належить думка про те, що якщо виховувати людину в усіх відношен-

нях, то потрібно і дізнатися її в усіх відношеннях. Розроблення загальної теорії діяльності було започатковане ще у ХХ ст. О. Леонтєвим та С. Рубінштейном, які зазначали, що лише у процесі діяльності людина створює себе саму. У подальшому теорія знайшла своє відображення у дослідженнях світових учених П. Гальперіна, В. Давидова, Л. Фрідмана, І. Бежа, Л. Петерсона та ін.

Діяльнісний підхід охарактеризовано через розроблені теорії та концепції: розвивального навчання (В. Давидов, Д. Ельконін); поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін); формування перцептивних дій (О. Запорожець); проблемного навчання (Д. Боголюбський, Т. Кудрявцева; М. Данилов, І. Лернер). Питанню діяльності в педагогіці також присвячено праці Ю. Бабанського, А. Біляєвої, Л. Жарової, Г. Щукіної та інших учених.

Мета статті – теоретичний аналіз психолого-педагогічних, методологічних джерел та визначення сутності особистісно-діяльнісного підходу до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Окреслимо поняття «особистість». Згідно з Психологічним словником, особистість – феномен суспільного розвитку, конкретна жива людина, яка має свідомість і самосвідомість. Структура особистості – цілісне системне утворення, сукупність соціально значимих психічних властивостей, відносин і дій індивіда, що склалися в процесі онтогенезу і визначають його поведінку як поведінку свідомого суб'єкта діяльності та спілкування. Особистість – саморегульована динамічна функціональна система без упину взаємодіючих між собою властивостей, відносин і дій, що складаються в процесі онтогенезу людини. У широкому, традиційному, розумінні особистість – це індивід як суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності. До структури особистості входять усі психологічні характеристики людини і всі морфологічні особливості її організму – аж до особливостей обміну речовин [3].

Згідно з О. Леонтєвим, особистість – якісно нове утворення. Воно формується завдяки життєдіяльності в суспільстві. Тому особистістю може бути тільки людина, причому лише та, яка досягла певного віку. У процесі діяльності людина вступає у відносини з іншими людьми – у суспільні відносини, і вони стають індивідуально утворювальними. Із боку самої людини як особистості її формування та життя виступають насамперед як розвиток, трансформація, підпорядкування і перепідпорядкування її мотивів.

Особистість, особа у широкому розумінні – конкретна, цілісна людська індивідуальність у єдності її природних і соціальних якостей;

у вулчому, філософському, розумінні – індивід як суб'єкт соціальної діяльності, властивості якого детерміновані конкретно історичними умовами життя суспільства. Поняття «особистість» не слід цілком ототожнювати з поняттями «індивід» (одичний представник людського роду) та «індивідуальність» (сукупність рис, що відрізняють певного індивіда від усіх інших) [3].

Західна психологія розглядає особистість як особливу незмінну духовну сутність, як «цілком психічну істоту». У психології та психоаналізі особистість трактувалася як ансамбль ірраціональних несвідомих потягів. Біхевіоризм фактично знімає проблему особистості, якій не залишалося місця в механістичній схемі «стимул – реакція». Досить продуктивні в плані конкретних методичних рішень концепції К. Левіна, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса також виявляють певну обмеженість. Проте в галузі психотерапії особистості, тренінгу спілкування тощо успіхи західної емпіричної психології є досить істотними.

Особистісний підхід – послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії. Особистісний підхід – базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною й колективом [4].

Сучасне розуміння особистісного (або особистісно-центрованого) підходу визначили в 60-ті роки представники напряму гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу, Р. Мей, В. Франкл), які стверджували, що повноцінне виховання можливе лише в тому разі, якщо школа слугуватиме лабораторією для відкриття унікального «Я» кожної дитини. Особистісний підхід передбачає допомогу вихованцю в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних самовизначення, самореалізації та самоутвердження.

Особистісний підхід в освітньому процесі ґрунтується на повазі до особистості студента, на комплексному сприйнятті його особистості. Здійснюючи цей підхід, викладач бачить у кожному унікальну, єдину і неповторну особистість.

Потрібно відзначити, що, створюючи умови для інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, необхідно враховувати різні можливості і здатності студентів. Таким чином, особистісний підхід у межах досліджуваної проблеми створює передумови для більшої результативності навчання.

З'ясуємо феномен «діяльність», яка є складником означеного підходу. «Діяльність» – динамічна

система взаємодій суб'єкта зі світом, у процесі яких відбувається виникнення і втілення в об'єкті психічного образу і реалізація опосередкованих ним відносин суб'єкта на предметній дійсності [5, с. 103]; спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт із його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет на об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети; результат діяльності, загальним засобом діяльності є сукупність знарядь праці, створених людьми: техніка і технологія [1, с. 98].

Діяльнісний підхід дає змогу дослідити здатність особистості до саморозвитку, формувати вміння орієнтуватися в безперервному потоці інформації, вибрати стратегію для досягнення визначених цілей. Згідно з означеною теорією, розвиток особистості відбувається у процесі діяльності через усвідомлення її необхідності та важливості, а також своєї ролі в ній на основі діалогічного емоційного контакту з іншими людьми.

Діяльнісний підхід із погляду психології визначався як: один із найважливіших принципів вивчення психіки, в основу якого покладено категорію предметної діяльності; теорія, що розглядає психологію як науку про породження, функціонування та структуру психічного відображення в діяльності індивідів [5, с. 105]. Основні принципи діяльнісного підходу: 1) принципи розвитку, історизму, предметності; 2) принцип активності, що включає у себе надситуативну активність як специфічну особливість людської психіки; 3) принцип інтеріоризації-екстеріоризації як механізмів засвоєння суспільно-історичного досвіду; 4) принцип єдності організації зовнішньої та внутрішньої діяльності; 5) принцип системного аналізу психіки; 6) принцип залежності психічного відображення від місця відбиваного об'єкта у структурі діяльності.

Особливість діяльнісного підходу до інтегрованого навчання професійно спрямованого іншомовного мовлення майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки пов'язана зі специфікою освітньої дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням», у рамках якої англійська мова розглядається як засіб спілкування в професійній сфері. У змісті і цілях навчання професійно спрямованої англійської мови вже закладено діяльнісний підхід, що визначає не лише особливості організації освітнього процесу, а й специфіку вивчення англійської мови.

Під діяльнісним підходом до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки розуміємо освітній процес, який передбачає організацію і управління освітньо-пізнавальною діяльністю на основі співробіт-

ництва викладача і студента; навчання розглядається як діяльність; засвоєння знань, формування вмінь та навичок як активно-дослідний процес, що здійснюється за допомогою вмотивованого і цілеспрямованого вирішення іншомовних завдань.

Один із головних принципів діяльнісного підходу в рамках означеної проблеми полягає у тому, що іншомовні знання студенти здобувають самостійно, беручи участь у дослідницькій діяльності. Завдання викладача під час презентації або відпрацювання англійськомовного матеріалу – організувати дослідницьку роботу студентів так, щоб вони самостійно знайшли рішення проблеми.

Діяльнісний підхід забезпечує повне охоплення всіх аспектів оволодіння іноземною мовою в комплексі. Навчити іншомовної комунікації можна тільки, якщо залучати студентів до різного виду діяльності шляхом моделювання реальних життєвих, професійних ситуацій на основі систематизації іншомовного матеріалу. Діяльнісний підхід до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки реалізується за моделлю іншомовної комунікації, відповідно до якої освітній процес максимально наближено до реального спілкування. Такі змодельовані комунікативні ситуації дають змогу студентам висловлювати власну думку, своє ставлення, погоджуватися або спростовувати думку викладача, використовуючи різні мовні кліше. Отже, обговорення проблеми є реальним спілкуванням на занятті.

Підвалини особистісно-діяльнісного підходу було висвітлено в психології у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка самостійно, формуючись в діяльності та спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності і спілкування.

Особистісно-діялісна концепція навчання стверджує, що дієвим навчання є лише тоді, коли дитина включається в різноманітні види діяльності й оволодіває суспільним досвідом завдяки ефективному стимулюванню педагогом її активності у цій діяльності [1].

Л. Петерсон убачає реалізацію технології особистісно-діялісного підходу в практичному застосуванні дидактичних принципів, зокрема: принципу діяльності, який полягає у тому, що студент отримує знання не в готовому вигляді а здобуваючи їх самостійно, усвідомлює зміст і форми своєї освітньої діяльності, що сприяє успішному формуванню його загальнокультурних, особистісних здібностей; принципу системності, який означає наступність між усіма ступенями й етапами навчання з урахуванням вікових психологічних особливостей розвитку особистості; принципу

психологічної комфортності, що припускає уникнення всіх стресоутворювальних чинників освітнього процесу, створення на заняттях доброзичливої атмосфери, орієнтованої на реалізацію ідей педагогіки співробітництва, розвиток діалогових форм спілкування.

Грунтуючись на визначенні освітньої діяльності Д. Ельконіна, згідно з яким її специфіка полягає у тому, що вона спрямована на розвиток і саморозвиток суб'єкта цієї діяльності, виникло питання про подвійну спрямованість особистісно-діяльнісного підходу: з позиції педагога і з позиції студента. Така постановка питання виражається в результатах багаторічних досліджень (І. Якиманська, А. Маркова, А. Орлов та ін.), які показали незаперечність значення спеціальної організації в процесі навчання цілої низки індивідуально-психологічних характеристик студента: мотивації, адаптації, здібностей, комунікативності, самооцінки тощо. Отже, особистісно-діяльнісний підхід означає перегляд педагогом звичних трактувань процесу навчання, таких як повідомлення знань, формування умінь, навичок, переорієнтацію освітнього процесу на залучення студентів до самостійного вирішення конкретних освітніх завдань (пізнавальних, дослідницьких, проєктивних тощо).

Особистісно-діяльнісний підхід до навчання з позицій студента передбачає свободу вибору, забезпечення безпеки особистісного прояву студентів у всіх освітніх ситуаціях, створення умов його особистісної самоактуалізації та особистісного зростання. Цей підхід формує його активність, готовність до освітньої діяльності, вирішення проблемних завдань. Також особистісно-діяльнісний підхід до навчання з позицій студента передбачає єдність зовнішніх і внутрішніх мотивів: зовнішнім є мотив досягнення, а внутрішнім – пізнавальний мотив; забезпечує отримання задоволення від процесу співпраці з викладачем та іншими студентами. Це є основою розвитку не лише компетентності і афіліації (належності групі, сім'ї, спільноті) як компонентів власної гідності, а й значною мірою почуття впевненості в собі як передумови самоактуалізації. Особистісно-діяльнісний підхід до навчання з позицій студента означає також наявність актуалізації нових форм, правил, засобів соціальної професійно-комунікативної діяльності, тобто розвиток не лише професійної компетентності студента, а й його особистості у цілому. Це, зокрема, означає, що на основі переходу зовнішнього у внутрішнє у студента цілеспрямовано й ефективно формуються саморегуляція та самооцінка.

У цілому особистісно-діяльнісний підхід у навчанні означає, що передусім у цьому процесі вирішу-

ється основне завдання освіти – створення умов для розвитку гармонійної, соціально активної, конкурентоздатної професійно компетентної особистості.

Звернення до особистісного-діяльнісного підходу в межах дослідження зумовлено прагненням вирішити суперечності між декларованими цілями навчання іноземної мови у закладах вищої освіти і реальними практичними результатами. Аналіз практики показує, що у студентів вищої школи відсутня мотивація, заснована на природній потребі до спілкування іноземною мовою. Окрім того, відсутність можливості використовувати іншомовний мовленнєвий досвід у реальному житті не дає змоги досягти істотних результатів у навчанні іноземної мови.

Отже, особистісно-діяльнісний підхід до інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки розуміємо як цілісну психолінгвістичну концепцію організації освітньої діяльності, засновану на лінгвопсихологічних і психолого-педагогічних закономірностях, що реалізуються з позицій сучасних наукових знань та гуманістичного принципу освітнього співробітництва викладача і студента, для розвитку гармонійної, соціально активної, професійно компетентної особистості.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Підсумуємо, що на основі аналізу теоретико-практичних досліджень вважаємо, що впровадження особистісно-діяльнісного підходу у процес інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови майбутніх соціальних працівників сприятиме активізації професійно спрямованої англомовної діяльності студентів, а також інтенсифікації процесу навчання англійської мови. При цьому, урахувавши специфіку спеціальності соціального працівника, необхідним вважаємо застосування проблемних методів інтегрованого навчання професійно спрямованої англійської мови; моделювання та аналіз професійних ситуацій на заняттях; використання інтерактивних методик; залучення до дослідницької та проєктної діяльності; урахувати особистісні здібності майбутніх фахівців соціальної сфери, що дасть змогу підвищити мотивацію студентів до навчання англійської мови та зорієнтувати їх на самостійну пізнавальну діяльність.

Таким чином, особистісно-діяльнісний підхід має суттєве значення для здійснення нової парадигми іншомовної освіти, оскільки спрямований на організацію активно-діяльнісного навчання з орієнтацією на розвиток особистості студентів, їхніх розумових і творчих здібностей, створення умов для саморозвитку, забезпечення бази для запуску механізму самостійного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. С. 188–189.
2. Гончаренко С. У., Пастернак Н. В. Проблема підвищення теоретичного рівня освіти. *Педагогіка. Психологія*. 1998. № 2. С. 16–29.
3. Короткий словник актуальних педагогічних термінів / упор. Н. М. Флегонтова. Київ : КНУТД, 2013. 55 с.
4. Сисоєва С. О. Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.
5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. U. (2012). Pedagogical laws, patterns, principles. Modern interpretation. Rivne : Volynski oberehy. [in Ukrainian]
2. Honcharenko, S. U., Pasternak, N. V. (1998). Problema pidvyshchennia teoretychnoho rivnia osvity. [The problem of raising the theoretical level of education. Pedagogy. Psychoogia]. Pedagogika. Psykhohiia. [in Ukrainian]
3. Korotkyi slovnyk aktualnykh pedagogichnykh terminiv (2003). [A short dictionary of relevant pedagogical terms] / upor. N. M. Flehontova. Kyiv : KNUTD. [in Ukrainian]
4. Sysoieva, S. O. (2013). Metodolohiia naukovopedagogichnykh doslidzhen: Pidruchnyk. [Methodology of scientific and pedagogical research]. Rivne : Volynski oberehys. [in Ukrainian]
5. Shapar, V. B. (2007). Suchasnyi tлумачnyi psykholohichnyi slovnyk. [Modern explanatory psychological dictionary]. [in Ukrainian]